

Karaçay Türkleri'nin Karahisar-ı Sahib'e İskânı ve Karşılaşılan Sorunlar

The Settlement of Karachay Turks in Karahisar-ı Sahib and the Encountered Problems

Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ¹

Öz

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Rus baskısı ile Osmanlı ülkesine göç eden Kafkasya topluluklarından birisi de Karaçay Türkleri'dir. Kitlesele anlamda ilk olarak 1885-1886'da başlayan Karaçay göçleri, bu tarihlerde ve 1905-1907 yılları arasında en yoğun dönemini yaşamıştır. Osmanlı coğrafyasının muhtelif bölgelerine yerleştirilmiş olan bu muhacirlerden ikinci dalgada gelenlerden bir kısmı da Karahisar-ı Sahib Sancağı dahilindeki bazı yerlere yerleşmişlerdir. Bu çalışmada, Kafkasya'nın kuzeyinden inerek deniz yolu ile İstanbul'a gelen, oradan Konya'ya sevk olunan ve daha sonra da buradan firar ederek Karahisar-ı Sahib Sancağı'na gelip yerleşen Karaçay Türkleri'nin bu bölgedeki iskânları ve bu esnada karşılaşılan bazı sorunlar, Osmanlı Arşiv belgeleri ışığında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karaçay Türkleri, Karahisar-ı Sahib, muhacir, iskân

Makale Türü: Araştırma

Abstract

One of the Caucasian peoples immigrating to the Ottoman country with the pressure of Russia after the 1877-1878 Ottoman-Russia War was Karachay Turks. Karachay immigrations starting massively for the first time in 1885-1886 had its peak at those periods and between 1905 and 1907. A part of these immigrants coming in the second wave settled in several areas of the Ottoman geography were located in some places within the Karahisar-ı Sahib Sanjak. In the present study, the settlements of Karachay Turks arriving in İstanbul by sea after coming down from the north of Caucasia, sent to Konya, and settling in the Karahisar-ı Sahib Sanjak after escaping from Konya and the problems encountered during this period were discussed in the light of the Ottoman Archive documents.

Keywords: Karachay Turks, Karahisar-ı Sahib, immigrant, settlement

Paper Type: Research

Giriş

17. yüzyılın ilk yarısından itibaren Osmanlı Devleti ile doğrudan irtibatı bulunan ve hatta Osmanlı Devleti'nin kendi tebaasından saydığı Karaçay-Malkar Türkleri'nin (Temizkan, 2007: 96). Osmanlı topraklarına ilk göçleri 1828'de Havaska Savaşı'ndan sonra olmuştur. Bu savaşta Rusya'ya mağlup olarak maddî ve manevî tüm varlıkları tehdit altına giren Karaçaylılardan bir grup Kars civarına göç etmiştir (Karataş, 2015: 426).

Karaçaylıların Osmanlı topraklarına ilk kitlesele göçü 1885-1886 yıllarında gerçekleşmiştir. 1.500 kişiden oluşan Karaçay Türkleri 1885'te Rostof Şehbenderliği aracılığı ile Dâhiliye Nezareti'ne başvurarak Osmanlı topraklarına göç etmek istediklerini bildirmişlerdir. Olumlu cevap alacakları düşüncesiyle göç hazırlıklarına dahi başlamışlardır. Fakat bekledikleri olumlu cevap bir türlü gelmemiştir. Bunun üzerine Rus makamlarıyla resmî ilişkiyi kestikleri halde Rostof Şehbenderliği, Muhacirin Komisyonu'nca engel çıkarıldığı gerekçesiyle

¹ Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, mgunes@aku.edu.tr, Orcid ID: 0000-0001-7611-0968

* **Atf için (to cite):** Güneş, M. (2019). Karaçay Türkleri'nin Karahisar-ı Sahib'e İskânı ve Karşılaşılan Sorunlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 437-447.

Karaçaylıları oyalamıştır. Bunun üzerine Karaçaylılar, son çare olarak Sadrazamlık makamına bir telgraf göndermişlerdir (Açık, 2015: 195). Böylece Karaçaylıların Kafkasya'dan Anadolu'ya ilk kitlesel göçü, 15 Mayıs 1885'te Osmanlı Hükümeti'yle geçilen bu temas neticesinde kendilerine hükümetçe 3 Haziran 1885'te izin verilmesiyle başlamıştır (Karataş, 2015: 427).

İlk İstanbulcular adıyla anılan bu muhacirlerden yaklaşık 500 aileden oluşan Karaçaylıların büyük bir bölümü deniz yoluyla İstanbul, Samsun ve Suriye'ye ulaşırken küçük bir grup da kara yoluyla Kayseri'ye gelmiştir (Açık, 2015: 195).

İkinci toplu göç 1905 yılında olmuştur. 1905 İhtilali'nden yararlanarak Rusların gasp ettikleri topraklarını geri alma teşebbüsünde bulunan Karaçay Türkleri'nin bu girişimleri olumsuz sonuçlanınca, Rus idarecilerin göçü kolaylaştırmalarının da etkisiyle, bunların bir kısmı Osmanlı topraklarına göç etmişlerdir (Bice, 1991: 84). Bu dönemde göç eden Karaçay muhacirlerine de İkinci İstanbulcular adı verilmiştir. Bu dönemde yapılan göçlerin en önemli sebepleri, Rus-Japon Harbi için Karaçay erkeklerinin de askere alınmak istenmesi, vergilerin her geçen gün arttırılması, Karaçay köylerinde Rus okulları açılarak Rusça öğretilmeye başlanması, arazilerin yetersiz olması, yetersiz olan bu arazilerin de Karaçaylıların ellerinden alınarak başka topluluklara verilmek istenmesi, Mekke, Medine ve Şam gibi kutsal mekânlara yakın olunma isteği, gelecekte dinî inançlarını yaşama konusunda tereddütler yaşanması idi (Açık, 2015: 196).

Karaçay Türkleri'nin, Kafkasya'dan Osmanlı topraklarına göç ederek yerleşmelerinde yukarıda bahsedilen sebeplerin yanında çeşitli vesilelerle Osmanlı Devleti'ne gelen Karaçaylıların da etkisi olmuştur. Bunlar içerisinde hac vazifesini yerine getirmek üzere kutsal topraklara giden ve dönüşte gördüklerini halka anlatarak onlarda İslam topraklarında yaşama hayali uyandıran hacıların (Karaçay Türkal, 2015: 678) ve Rusların baskısı ile Rus okullarına gitmeye ve Rusça öğrenmeye zorlanmaları üzerine tahsil amacıyla İstanbul'a gelen bazı Karaçaylı gençlerin tatil için memleketlerine gittiklerinde halkı göçe davet etmelerinin de etkili olduğu ifade edilmektedir (Yılmaz, 1996: 192).

1. Karaçay Türkleri'nin Karahisar-ı Sahib'e Gelişi ve İskânları

Karaçay Türkleri'nin Karahisar-ı Sahib'e ilk gelişleri, yukarıda bahsi geçen İkinci İstanbulcular olarak ifade edilen muhacirler arasından Konya'ya sevk olunanlardan bir kısmının Karahisar-ı Sahib'e firar etmeleri suretiyle gerçekleşmiştir.

İlk olarak 368 aile ve 3.497 kişilik bir kafiye halinde 1905 yılı sonlarında Novorossiysky limanından iki gemi ile İstanbul'a doğru yola koyulan Karaçay muhacirleri İstanbul'a ulaştıktan sonra, bunu 1906 yılı baharında 300 aile ve 1.500 nüfustan oluşan ikinci bir kafiye takip etmiştir (Karataş, 2014: 532). Bu muhacirlerden 400 hanesi 1906'da İstanbul'dan Konya vilayetine sevk edilmişlerdir². Bunlar, Konya vilayeti dahilinde kendileri için gösterilen mahallerden Sarayönü köyüne ve demiryolu hattına yakın olan Başhüyük mevkiini tercih ederek topluca buraya iskân edilmişlerdir (BOA., A.MKT.MHM. 529/75, lef 8)³. Henüz iskân işlemleri devam ettiği sırada bu muhacirlerin bir kısmı fikrini değiştirerek önce Sivas vilayetine gönderilmelerini talep etmişler, daha sonra da Sivas'a gitmekten vazgeçerek Hüdavendigar vilayetine gönderilmelerini istemişler; hatta bir kısmı henüz muvafakat almadan Hüdavendigar vilayetine firar etmişlerdir. Firarî muhacirlere nasihatla bulunmak üzere İskân-ı Muhâcirîn Hey'et-i Teftişiyesi Reisi Mirliva Ahmed Fevzi Paşa, alelacele Hüdavendigar vilayetine gönderilmiştir. Ahmed Fevzi Paşa'nın nasihatlerine ve Hüdavendigar vilayetinde kendilerine uygun arazi bulunmadığı için

² Bu muhacirlerin aslında direk Konya'ya gönderilmeyip, daha önceki görüşmeler ve talepleri üzerine Şam'a giderlerken dağlık ve soğuk bir iklimden geldikleri için Şam'ın sıcak iklimine uyum sağlayamayacakları düşüncesiyle, II. Abdülhamid'in emriyle Konya'da ikamet ettirildikleri ifade edilmektedir. Bkz., (Açık, 2015: 198).

³ Karaçay Türkleri'nin Başhüyük'e yerleştirilmeleri hususunda ayrıntılı bilgi için bkz., Karaçay Türkal, M. (2015). "Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler..."; Karataş, Ö. (2015). "Kafkasya'dan Anadolu'ya Bir Karaçay Köyü...".

biran önce tekrar Konya'ya dönmeleri gerektiği bildirilmesine rağmen bu uyarılara riayet etmeyen muhacirler üstüne üstlük sevk memurlarını tehdit ederek Konya'ya dönmekte ısrar etmişlerdir. Bunun üzerine bu muhacirlerin zorla Konya'ya gönderilmeleri elzem olmuştur (BOA., A.MKT.MHM. 529/75, lef 5).

Firarî muhacirlerin bu tehditkâr yaklaşımları karşısında, daha ciddî tedbirler alınması kaçınılmaz bir hal almış olmakla birlikte Devlet, bir yandan bunların firar etmelerine sebep teşkil eden nedenleri araştırmaya, diğer yandan da bunların iskânları için münasip yerler bulmaya çalışmıştır⁴.

Belgelerde bu muhacirlerin oranının (Konya'nın) "âb u hevâsıyla imtizâc idemediklerine binâen" firar ettikleri ifade edilmekle birlikte (BOA., A.MKT.MHM. 530/40), gerçek sebebin bu olmadığı anlaşılmaktadır. Bu hususta yapılan tahkikat neticesinde tahriklerin etkili olduğu⁵ tahmin edilmekle birlikte asıl sebebin, firar edenlerle iskân edilenler arasında kendi kavmiyetlerince köle olup olmamak gibi toplumsal statüye dair farklı fikirlerin varlığı, yani bey ailelerinin köle aileleri ile aynı mahalli paylaşmak istememelerinin neden olduğu anlaşılmıştır. (BOA., A.MKT.MHM. 529/75, lef 8).

Firar edenlerden geriye kalan 240 hane muhacir için Başhüyük mevkiinde haneler inşa edilerek bunlara ayrıca arazi tahsis edilmiştir. 1906 yılı sonuna kadar iskân işlemleri tamamlanmış ve Karaçay muhacirlerinin teşkil etmiş oldukları bu köye Sultan II. Abdülhamid'e izafeten "Umrân-ı Hamidi" ismi verilmiştir (BOA., A.MKT.MHM. 530/9).

Konya'dan Hüdavendigâr vilayetine firar eden 167 hane ve 1.200 küsur nüfustan oluşan Karaçay muhaciri, Karahisar-ı Sahib Sancağı'na bağlı Aziziye Kazası'nın Kiliseyayla ismiyle bilinen mahalline gelip burada ikamet eden yerli ahalinin hanelerine yerleşmişlerdir (BOA., MV. 114/53). Bunlardan 27 hane ve 160 nüfus Karaçay muhaciri daha sonra iskân edilmek üzere Sivrihisar'a nakledilmiştir. Böylece 140 hanede 1.040 civarında muhacir nüfus Kiliseyayla'da kalmıştır.

Bu muhacirler, Kiliseyayla'dan zorla da olsa çıkarılmak istenmelerine rağmen Devlet'in -bunların ısrarcı yaklaşımları karşısında olsa gerek- buradaki iskanları ister istemez meşru / kabul gördüğüne dair bazı emareler bulunmaktadır. Nitekim bir yandan bunların Kiliseyayla'dan çıkarılmalarına çalışılırken diğer yandan, meşruiyet dairesi içerisinde iskân edilmişler gibi, bunlara ziraat etmeleri için çift alet ve edevatı ve bedeli verildiği anlaşılmaktadır (BOA., DH.MKT. 2717/94).

Belgelerin ifadesiyle Aziziye Kazası'nda (Kiliseyayla'da) bir müddet "hâl-i müsâferette" kalmış olan (BOA., A.MKT.MHM. 530/40) 160 hane Karaçay muhacirinin iskânı için -muhtemelen 5 ay sonra- Bolvadin Kazası dahilinde bulunup kiyâhından⁶ hazineye senelik 8.000 kuruş civarında gelir sağlayan mîrî çayır tahsis edilerek (BOA., A.MKT.MHM. 530/26; BOA., DH.MKT. 1162/48; BOA., DH.MKT. 1180/85; BOA., İ.HUS. 153/11; BOA., İ.HUS. 155/39) Ketendere⁷ olarak isimlendirilen mevkide iskânlarına müsaade edilmiştir⁸. İskân

⁴ Nitekim, Sadaret'ten, Konya ve Hüdavendigâr vilayetlerine çekilen telgraflarla, bu muhacirlerin daha önce Konya Vilayeti'nde nerelerde iskân edildikleri, bunlara gösterilen yerlere daha önce başka muhacirlerin iskân edilip edilmediği, bu firarda tahrikatın söz konusu olup olmadığı, oldu ise tahrikçilerin kimler olduğu, bunların Karahisar taraflarında veyahut Kütahya ile Karahisar-ı Sahib aralarında yerleştirilmelerinin mümkün olup olamayacağı, nüfuslarının ne kadar olduğu, idarelerinin nasıl temin edildiği hususlarının ayrıntılı bir şekilde araştırılması istenmiştir. Bkz., BOA., A.MKT.MHM. 529/75, lef 1 (8 Teşrinievvel 1322 / 21 Ekim 1906); BOA., A.MKT.MHM. 529/75, lef 7 (14 Ramazan 1324 / 1 Kasım 1906)

⁵ Bu muhacirleri tahrik etmek ve böylece isteklerini yerine getirmek amacıyla İstanbul'a gelmiş olan Azir ve Nano isimli şahısların derhal Bursa'ya gönderilmeleri hususunda Zabtiye Nezareti'ne bilgi verilmiştir. Bkz., BOA., A.MKT.MHM. 529/75, lef 5 (4 Teşrinievvel 1322 / 17 Ekim 1906).

⁶ Kiyâh: ot. Bkz., (Şemseddin Sâmî, 1317: 1221).

⁷ 3 Mart 1325 tarihli bir başka belgede ise Aziziye Kazası dahilinde "Ketenlidere" ismi geçmektedir. Bkz., BOA., DH.MKT. 2773/2 (3 Mart 1325 / 16 Mart 1909). Yukarıdaki belgede geçen Bolvadin Kazası dahilindeki "Ketendere" ile Aziziye Kazası dahilindeki "Ketenlidere"nin aynı mevki olması kuvvetle muhtemeldir. Mezkur belgede ayrıca Aziziye Kazası'ndaki Ketenlidere'den 15 hanede 60 nüfus Karaçay muhacirinin Orhaniye isimli bir köye iskân edildikleri anlaşılmaktadır. Ancak burada bahsi geçen ve daha sonraki tarihli belgelerde de zaman zaman zikredilen Orhaniye Köyü'nün önceden mevcut bir köy mü yoksa bu muhacirlerin iskânı ile

masrafı olarak 476.800 kuruşun Hicri 1323 (M. 1905) senesi muhacirîn tahsisatından hesaplanarak havalenamesinin tanzimine karar verilmiştir. Bu meblağın 400.000 kuruşu hane inşası için tahsis edilmiş, ancak bu miktar daha sonra fazla bulunarak azaltılması öngörülmüştür. Bir önceki seneye mahsuben 2.500 kuruşa inşa olunması düşünülen her bir hanenin maliyeti, hanelerin bazı bölümleri iptal edilerek 2.000 kuruşa düşürülmüş, böylece yapılacak 160 hanenin inşaat masrafı her biri 2.000 kuruştan toplam 320.000 kuruşa indirgenmiştir. Masrafların azaltılmasına gerekçe olarak da bu muhacirlere daha önce Konya'ya sevklerinde Devlet tarafından zaten bir hayli masraf yapılmış olması gösterilmiştir (BOA., A.MKT.MHM. 530/40, lef 5).

320.000 kuruşluk inşaat masrafından geriye kalan 156.800 kuruş da muhacirlerin hayatlarını idame ettirebilmeleri için çift hayvanı, ziraat aletleri ve tohumluk masrafı olarak tayin ve tahsis edilmiştir. Bu bağlamda olmak üzere her bir haneye 700 kuruşla birer çift hayvan (700x160= 112.000 kuruş); 100 kuruşla ziraat aletleri (100x160=16.000 kuruş); 180 kuruşla tohumluk zahire (180x160=28.800 kuruş) toplamda 156.800 kuruşluk yardım yapılması öngörülmüştür (BOA., A.MKT.MHM. 530/40, lef 5).

Çok geçmeden hanelerin inşasına başlanmış olmasına rağmen yaklaşık 14 ay sonrasında inşaatın hala devam ettiği, pek çok eksiklikleri olmasıyla beraber daha tamamlanmadan önce hanelerin tamire muhtaç bir hale geldiği, Muhacirîn Komisyonu'na gönderilen bir ihbarnameden anlaşılmaktadır (BOA., DH.MKT. 1284/88).

2. Karşılaşılan Sorunlar

Karaçay Türkleri'nin Konya'dan kaçarak Karahisar-ı Sahib'e izinsiz olarak gelip yerleşmek istemeleri, hem mahalli yetkilileri hem de yerleşik halkı bazı sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. Henüz resmî makamlar tarafından iskânın meşruiyet kazanmadığı andan itibaren hasil olan sorunları, ister istemez iskânın meşru görülmeye başlandığı süreçteki sorunlar takip etmiştir.

Aziziye Kazası'nın Kiliseyayla'sında tabiri caiz ise gayrimeşru bir şekilde yerleşmeye çalışan muhacirler, mahallî yetkililer tarafından Karahisar-ı Sahib ve Kütahya sancakları dahilinde iskân edilebilecekleri uygun arazi gösterildiği halde Kiliseyayla'dan ayrılmak istememişlerdir. Üzerlerine gönderilen jandarma kumandanıyla Bolvadin kaymakamı refakatinde bulunan jandarma müfrezesine silahla karşılık vererek yayladan katiyen çıkmayacaklarını belirtmişlerdir. Bununla da kalmayarak icap ederse orada öleceklerini ve şayet istedikleri yere iskân edilmeyecek olurlarsa Rusya'ya tekrar dönmek üzere pasaportlarının iadesini talep edeceklerini ifade etmişlerdir. Bunların böyle kafalarına göre izinsiz olarak işgal ettikleri yerlere yerleşmelerine müsamaha gösterilmesinin emsal teşkil edeceği düşüncesiyle daha sert tedbirler alınması, gerekirse cebir ve şiddete müracaat edilmesi düşünülmüştür. Bunların zorla çıkarılmaları veya pasaportlarının verilerek tekrar Rusya'ya gönderilmeleri hususu padişahın görüşüne sunulmuştur (BOA., Y.MTV. 290/143).

Önce Kiliseyayla'yı terk etmeyerek mukavemet gösteren muhacirler alınan tedbirler etkili olmalı ki daha sonra burayı terk etmeyi kabul etmişler, ancak Konya vilayetine dönmeme

oluşturulmuş bir köy mü olduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte bu köyün (Orhaniye) şimdiki Eskişehir'in Han ilçesine bağlı Gökçeyayla ya da Kilise adı ile bilinen köy olduğu ifade edildiğine göre (bkz., Tabakçı, 2008: 108); Kallımcı, 2012: 15) bu 15 hanelik muhacir grubunun daha önceden ayrıldıkları Kiliseyayla olarak isimlendirilen mevkiye tekrar dönmüş olmaları ihtimal dahilindedir.

⁸ Karaçay muhacirlerinin iskân mahalli olarak ayrıca belgelerin bazılarında Aziziye Kazası'nda "Handağı" olarak isimlendirilen bir yerden bahsedilmektedir. Söz konusu belgelerden anlaşıldığı kadarıyla 1907 Sonbaharında 150 hane Karaçay muhaciri bu mıntıkaya iskân edilmiş durumdadır. (Bkz., BOA., BEO. 3141/235546 (21 Ağustos 1323 / 3 Eylül 1907). Farklı bir bölge ismi gibi görülmekle birlikte buranın daha önce zikredilen Kiliseyayla ile aynı yer olması muhtemeldir. Bir diğer belgede belirtildiğine göre bu mahallin yapılan keşif ve tahkikat neticesinde mirî ormanlarla çevrili olduğu rapor edilerek buraya yapılacak iskânın ormanların hasarına sebep olabileceği endişesi hasıl olmuş ise de çok geçmeden bu muhacirler bahis konusu araziye yerleştirilmişlerdir. Kısa süre içerisinde bu endişelerin yersiz olmadığı da anlaşılmıştır. Nitekim bu muhacirler, henüz iskân olur olmaz mahallî yöneticilerin ve orman memurlarının ikazına rağmen ziraat edecekleri arazinin yetersizliği sebebiyle ağaç kesmeye ve ormanı tahrip etmeye başlamışlardır. Bkz., BOA., BEO. 3126/234383 (31 Temmuz 1323 / 13 Ağustos 1907).

hususunda ısrarlarını devam ettirmişlerdir. Bunun üzerine yerli halkın arazi ve hanelerine tecavüz edilmemek şartıyla Hüdavendigâr vilayeti dahilinde uygun görülen araziye yerleştirilmeleri kararlaştırılmıştır. Konya'da kalanların ise firarlarına engel olunması hususunda Konya vilayeti bilgilendirilmiş ve buradan başka bir yere sevk olunacak muhacirlerden ilk iş olarak muvafakatlerini içeren birer kıta senet alınması talep edilmiştir (BOA., MV. 114/53)⁹.

Daha sonra Bolvadin Kazası dahilindeki “Ketendere” mevkiine yerleştirilen Karaçay muhacirlerinin en azından başlarını sokacakları birer ev sahibi olabilmeleri için inşaat çalışmalarına başlanmış, ancak inşaatın zamanında bitirilememesi muhacirlerin memnuniyetsizliklerine ve şikayetlerine sebep olmuştur.

Muhacirlerin memnuniyetsizlikleri sadece kendileri için yapılan hanelerin inşasındaki gecikme ve eksikliklerle sınırlı kalmamıştır. Ayrıca kendilerine mera olarak tahsis edilen mîrî çayırın iskân mahalline uzaklığı ve çoğu zaman su altında kalarak ziraate imkan vermediği gibi şikayetlerde de bulunmuşlardır. Devlet bu ihbar ve şikayetlere duysuz kalmamış, hem iskân mahallinde hem de merada gerekli tahkikat ve incelemelerin yapılarak gerekirse başka bir mezranın tahsis edilmesini öngörmüştür (BOA., DH.MKT. 2628/79). Buna rağmen muhacirlerin müracaat ve şikayetlerinin kağıt üzerinde kaldığı, sorunlarına tatminkar çözümler getirilmediği ve mağduriyetlerinin giderilmediği¹⁰, kendilerine çift hayvanları, ziraat alet ve edevatı ve tohumluk zahire verilmediği için fakr u zaruret içinde kalarak gündün güne durumlarının daha kötüye gittiği, çevre köylere dağılarak dilenmek zorunda kaldıkları yönündeki serzeniş ve şikayetleri eksik olmamıştır (BOA., DH.MKT. 2773/2).

Kendilerini bu kadar mazlum ve sefil gösteren bu muhacirlerin, aslında çok da acınacak bir durumda olmadıkları, hatta durumlarının oldukça iyi olduğuna dair bazı bilgilere de rastlamaktayız. Nitekim Hüdavendigâr vilayeti valisi Tevfik (Paşa) tarafından Sadaret'e gönderilen şifre telgrafnâmede bu muhacirlerin, tayinat için hiç müracaatta bulunmamaları ve her hafta birçoğunun kendi arabaları ile pazar yerine gelerek zahire ve diğer gerekli ihtiyaçlarını tedarik etmekte olmalarına ve hatta hayvan satın almalarına bakılırsa işe ihtiyaçları olmadığı vurgusu yapılmıştır (BOA., A.MKT.MHM. 529/75, lef 6).

Muhacirlerin iskân edildikleri bölgelerdeki yerli halkla da ciddi sorunlar yaşadıkları anlaşılmaktadır. Nitekim, daha önceden bahsi geçen Orhaniye Köyü'nde iskân edilen Karaçay muhacirleri, Menahos ve Alibeyce ile civardaki diğer 14 köy ahalisinden birkaç yüz kişinin bir araya gelerek kendilerine ait 370 dönüm civarındaki araziye müdahale edip mahsullerine hasar verdiklerini ve bu sebepten aç kaldıklarını ifade ederek şikayetçi olmuşlardır. Bunun üzerine meselenin ne suretle vaki olduğunun ve hükümetçe niçin gerekli tedbirler alınmadığının, ahalinin aç kaldığı hakkındaki ifadenin ne dereceye kadar gerçek olduğunun biran önce araştırılarak açıklığa kavuşturulması için yetkili merciler bilgilendirilmiştir. Yapılan tahkikat neticesinde aslında iddia edilen hadisenin yeni olmadığı, suç isnat edilen köylülerin iki hafta önceden yayladan köylere döndükleri ve muhacirlerin iddia ettikleri kadar büyük bir zararın

⁹ Muhacirlerden muvafakat senedi alınmasındaki temel sebebin, kendilerine tahsis edilen mahalden başka yerlere izinsiz olarak gitmelerini; daha doğrusu firar etmelerini önlemek amacıyla yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Aslında böyle bir senedin deniz yolu ile İstanbul'a gelen ve buradan deniz yolu ile devam edecek veya iç bölgelere intikal ettirilecek muhacirler için İstanbul'da hiç bekletilmeden, hatta vapurlardan indirilmeyerek deniz üzerinde iken düzenlenmesi / alınması kararlaştırılmış ise de, bunun müşkilata sebep olduğu düşüncesi ile muhacirlerin sevk olunacakları yerlerde, uygun arazi gösterildiği esnada, henüz inşaaata başlanmadan evvel alınmasının daha uygun olacağı Muhacirin Komisyonu Birinci Azalığı tarafından Sadaret'e arz edilmiştir. Bkz., BOA., A.MKT.MHM. 529/75, lef 10 (21 Teşrinisani 1322 / 4 Aralık 1906).

¹⁰ Ketenderesi'nde meskun 150 hane Karaçay muhaciri namına İdris oğlu Aziz, Mehmed oğlu Musa ve Osman oğlu Ahmed isimli şahıslar tarafından Meclis-i Mebûsân Riyâseti'ne çekilen bir telgrafta, mağduriyetlerinin ne kadar ileri boyutta olduğu şu ifadelerle belirtilmektedir: “Afyonkarahisarı'nın Ketenderesi'ne (1)323 senesinde meskûn 150 hâne muhâcirine esâsen arâzi virilmediği ve cihet-i bedelinin havâlesi matlûblarımızın nısfını hükûmet elyevm tesviye itmediğinden zirâatte mahrûm olan muhâcirin-i merkûme 'umûmiyetle bu gün livâyâ döküldük mutasarrıfa vukû' bulan mürâca'at-ı mütevâliyemiz vilâyetle muhâbereden başka bir neticeye vâsıl olmadıktan ve Zirâ'at Bankası'nın bütün zirâ'a tevzi' idilmede olan i'âneden de mahrûm idildik. Bu sene de zirâ'at idemediğimiz halde ufk-ı Osmâni'den doğarak bütün Osmanlıları cenâh-ı hamîyyete alan şu devr-i dil-ârâ-yı meşrûtiyyette aç ölemeğe mahkûm kalan bî-çâre muhâcirler yedilerindeki sened mücibince matlûblarının tesviyesi neye mütevakıf ise mazhar-ı 'adâlet buyurulmasını...fermân". Bkz., BOA., DH.MUİ. 64/1-17 (7 Kanunusani 1325 / 20 Ocak 1910).

olmadığı tespit edilmiştir. Bununla beraber ne kadar zarara uğradıklarının ancak mahsullerinin harman edilmesinden sonra anlaşılacağı, dolayısı ile şu an itibarıyla aç kaldıkları şeklindeki iddianın bir kıymeti olmadığı ifade edilmiştir. Bu tür şikayet ve anlaşmazlıkların esasında muhacirlere yeterli arazi tahsis edilmemesinden ve iskân işlemlerinin tamamlanmamış olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu anlaşmazlık dikkate alınarak yaylada karakol dahi tesis edilmiş olmasına rağmen yine de taraflar arasındaki anlaşmazlık bertaraf edilememiştir. Son çare olarak muhacirlerin bir müddet sonra başka yerlere nakledilmeleri düşünülmüştür. Bu konuda Ankara vilayetiyle Bolu ve İzmit mutasarrıflıklarına yazı gönderilmiştir (BOA., DH.İD. 29/63).

Neticede bu muhacirlerin Ankara vilayeti dahilinde satın alınacak çiftliklere nakil ve iskânları kararlaştırılmış ve daha önce muhacirlere tahsis edilen mîrî çayır yerli halkın müracaatları ve talepleri üzerine Bolvadin Kasabası maarifine terk ve tahsis edilmiştir (BOA., MV. 149/13).

Orhaniye Köyü'ndeki Karaçay muhacirlerinin arazilerinin ellerinden alınarak eski sahiplerine verilmesi bunların mağduriyetlerine sebep teşkil etmiştir. Bu mağduriyet dikkate alınarak ve bunların başka bir yere nakil ve iskânlarının maddî imkansızlıklar dolayısı ile mümkün olamayacağı gerekçe gösterilerek 20. 09. 1931 tarihinde Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal imzasıyla çıkartılan bir kararnâme ile köy arazisi istimlak edilerek Karaçay muhacirlerine verilmiştir (Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon: 30-18-1-2, Kutu: 23/Gömlek:65-Sıra:7).

Sonuç

1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonrasında 1885-1886 ve 1905-1907 yılları arasında kitlesel olarak Osmanlı ülkesine göç eden Karaçay Türkleri, diğer muhacirler gibi ülkenin muhtelif bölgelerine yerleştirilmişlerdir. 1905-1907 yılları arasında deniz yoluyla İstanbul'a gelen Karaçay Türkleri'nden bir kısmı da Konya vilayeti'ne sevk ve iskân edilmiştir. Bunlardan bey ailesine mensup bir kısım muhacir sözde, Konya'nın havasına ve suyunu uyum sağlayamadıkları; gerçekte ise bey ailesinden olup kendilerinin köle aileleri ile aynı mahalde ikamet etmelerini uygun bulmayarak Hüdavendigâr vilayetine firar etmiştir. Bunlar ilk olarak Karahisar-ı Sahib Sancağı'na bağlı Aziziye Kazası'nın Kiliseyayla mevkiine gelerek keyfi bir şekilde yerli halkın hanelerine yerleşmişlerdir.

Karaçay muhacirlerinin Konya'dan kaçarak Karahisar-ı Sahib'e izinsiz olarak gelip yerleşmeleri, hem mahallî yetkilileri hem de bölge halkını sıkıntıya sokmuştur. Üzerlerine gönderilen askeri güçlere rağmen Kiliseyayla'dan çıkmak istememeleri, üstelik Rusya'ya tekrar dönme tehdidinde bulunmaları, daha sert tedbirler alınmasını zorunlu kılmıştır. Buradan ayrılmama hususundaki ısrarcı tavırlarına rağmen alınan tedbirler karşısında Konya'ya geri dönmek şartıyla Bolvadin Kazası dahilindeki mîrî çayır bunlara tahsis edilmek üzere Ketendere olarak isimlendirilen mevkiye yerleşmeye rıza göstermişlerdir. Burada kendilerine haneler inşa edilerek hayatlarını idame ettirebilmeleri için çift hayvanları, ziraat aletleri ve tohumluk zahire verilmiştir. Buna rağmen bütün bu yapılan yardımlar, sağlanan imkânlar muhacirleri tatmin etmemiş, mağduriyet ve fakr u zaruret içerisinde olduklarına dair serzeniş ve şikayetleri eksik olmamıştır.

Karaçay muhacirleri ile iskân edildikleri bölgelerin yerli halkı arasında zaman zaman husumet ve anlaşmazlıklar da yaşanmıştır. Öyle ki bu anlaşmazlıklar yüzünden muhacirlerin başka yerlere nakledilmeleri dahi gündeme gelmiştir. Bir ara ellerinden arazileri alınarak Ankara vilayeti dahilindeki çiftliklere iskânları kararlaştırılmış olan muhacirlere, daha sonra - 1931 yılında- Gazi Mustafa Kemal imzasıyla çıkartılan bir kararnâme ile arazileri tekrar iade edilmiştir.

Kaynakça

- Açık, T. (2015). Halk Rivayetlerine ve Osmanlı Belgelerine Göre Karaçay Malkar Türkleri'nin Anadolu'ya Göçleri, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 8(16): 193-206.
- Bice, H. (1991). *Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kallıncı, H. (2012). *Karaçay Türklerinin Köyü, Gökçeyayla*, Ankara: Bengü Yayınları.
- Karaçay Türkal, M. (2015). Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler Çerçevesinde Karaçay-Malkar Türkleri'nin Sarayönü Başhüyük Kasabasına Yerleştirilmeleri, *Tarih, Kültür, Sanat, Turizm ve Tarım Açısından Uluslararası Sarayönü Sempozyumu (24-26 Ekim 2014 Konya) Bildiri Kitabı* (Ed: Hasan Bahar), Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Karataş, Ö. (2014). Karaçay Türklerinin Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçleri, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIX(2): 525-538.
- Karataş, Ö. (2015). Kafkasya'dan Anadolu'ya Bir Karaçay Köyü: Konya-Başhüyük, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 8(16): 425-440.
- Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî, Dersaadet* 1317.
- Tabakçı, N. (2008). *Kültürlerarası İletişim Sürecinde Alt Kültürde Kimliğin Oluşumu (Türkiye'deki Karaçay Topluluğu Örneği)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Temizkan, A. (2007). Karaçay-Malkar Türklerinin Anadolu'ya İskanı: 1905 Muhacirleri, *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, 3-4: 93-105.
- Yılmaz, M. (1996). *Konya Vilâyetinde Muhacir Yerleşmeleri (1854-1914)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri

a-Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Sadâret Mektûbî Kalemi Mühimme Kalemi:

BOA., A.MKT.MHM. 529/75.

BOA., A.MKT.MHM. 530/9.

BOA., A.MKT.MHM. 530/26.

BOA., A.MKT.MHM. 530/40.

BOA., Bâbîâlî Evrak Odası:

BOA., BEO. 3126/234383.

BOA., BEO. 3141/235546.

BOA., BEO. 3858/289312.

Dâhiliye Nezâreti İdârî Kısım:

BOA., DH.İD. 29/63.

Dâhiliye Nezâreti Mektûbî Kalemi:

BOA., DH.MKT. 1162/48.

BOA., DH.MKT. 1180/85.

BOA., DH.MKT. 1284/88.

BOA., DH.MKT. 2628/79.

BOA., DH.MKT. 2717/94.

BOA., DH.MKT. 2773/2.

Dâhiliye Nezâreti Muhâberât-ı Umûmiye İdâresi:

BOA., DH.MUİ. 64/1-17.

İrade Hususi:

BOA., İ.HUS. 153/11.

BOA., İ.HUS. 155/39.

Meclis-i Vükelâ Mazbataları:

BOA., MV. 114/53.

BOA., MV. 149/13.

Yıldız Mütenevvî Ma'rûzât:

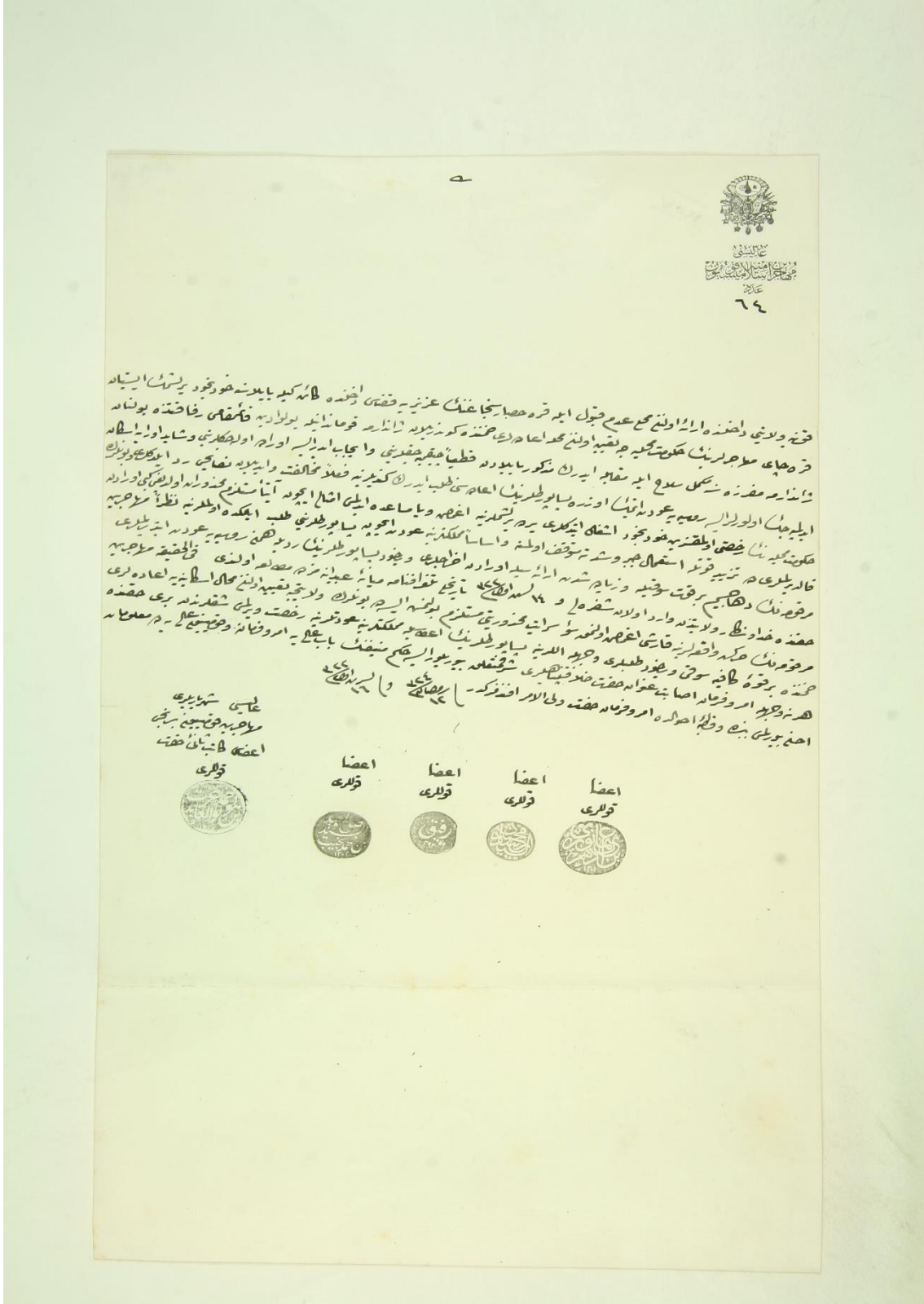
BOA., Y.MTV. 290/143.

b-Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

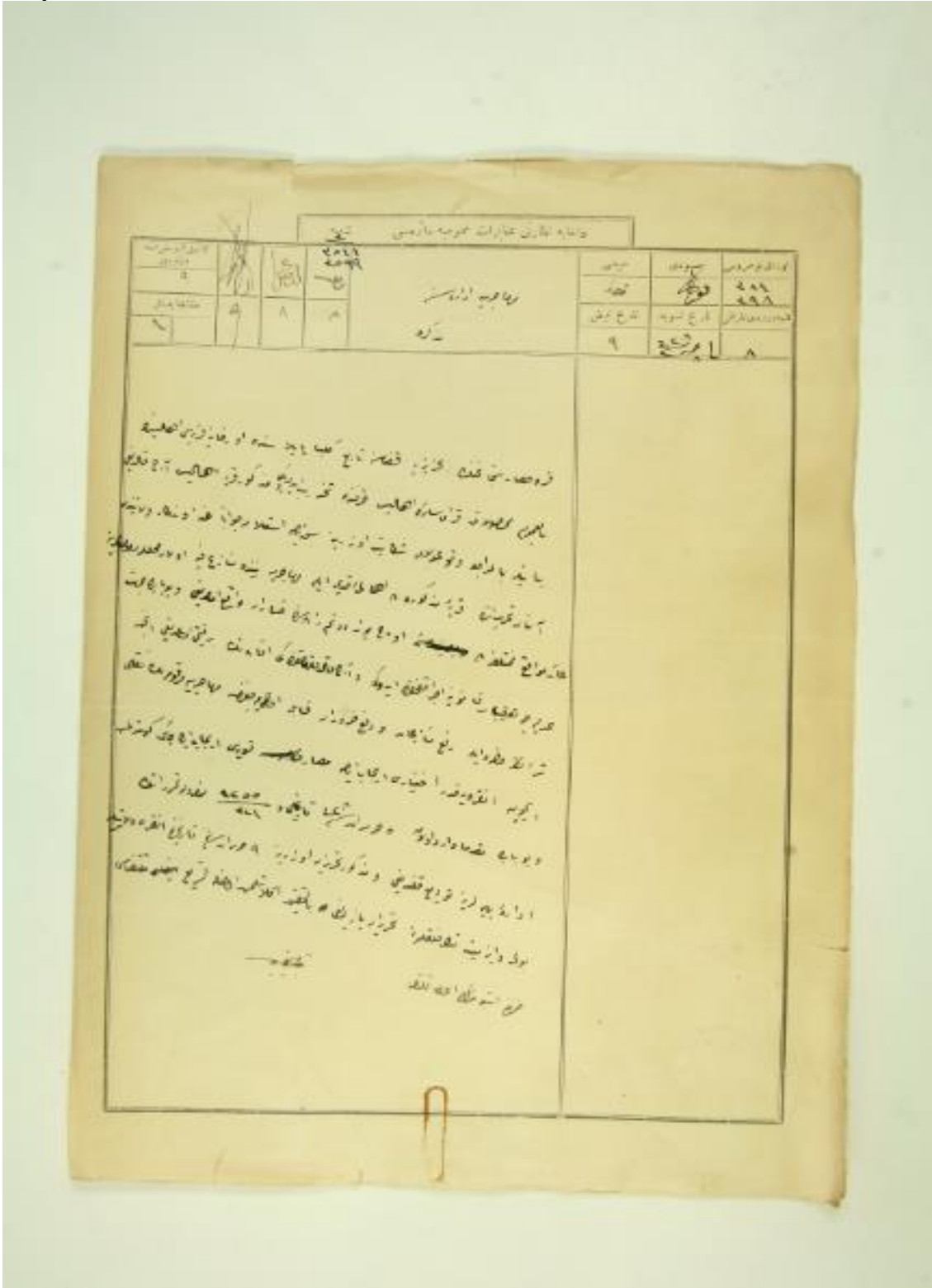
Fon: 30-18-1-2, Kutu: 23/Gömlek: 65-Sıra: 7

Ekler

Ek 1: BOA., Y.MTV 290/143. Konya Vilayeti'nde kendilerine gösterilen yeri kabul etmeyerek Karahisar-ı Sahib Sancağı Aziziye Kazası'na yerleşmek isteyen Karaçay muhacirlerinin oradan kaldırılması.

Ek 2: BOA., DH.İD. 29/63. Karahisar-ı Sahib Sancağı'nın Aziziye Kazası'na bağlı Orhaniye Karyesi ahalisinin mahsulatının diğer köyler ahalisi tarafından tahrip edilmesi üzerine yapılan tahkikat neticesi yerli halk ile muhacirlerin arasında anlaşmazlık olduğunun anlaşılmasından dolayı muhacirlerin oradan nakli.

Ek 3: BCA., Cumhuriyet Arşivi: Fon: 30-18-1-2, Kutu: 23/Gömlek: 65-Sıra: 7. Afyon Vilayeti'nin Orhaniye Köyü'nün Karaçay Türkleri'ne verilmek üzere 1505 sayılı kanun gereğince istimlâki.

T. C. BAŞVEKÂLET MÜAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ		KARARNAME		T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ	
Şube:					
Sayı: 11745					
<p>Afyon Vilâyetinin Orhaniye Köyünde mukaddema iskân edilmiş olan Karaçay türklerine verilen arazinin ellerinden alınarak sahibi evvel-lerine verilmesinden mezkûr halkın arazisiz ve vasıtaî mâiyyetten mahrum kaldıkları anlaşıldığından bunların başka yere nakil ve iskânlarına ise maddeten inkân olmadığı gibi tevzi edilecek başkaca arazi de x bulunmadığından halen üzerinde yaşadıkları arazinin mezkûr Karaçay türklerine tevzi edilmek üzere 1505 numaralı kanuna tevfikeyen istimlâki; Dahiliye Vekâletinin 10/9/93İ tarih ve 296İ numaralı teşkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 20/9/93İ tarihli iqtisamında tasvip ve kabul olmuştur.</p>					
20/9/93İ					
REİSİCUMHUR					
<i>Gazi M. Homay</i>					
Bp. V.	Ad. V. V.	M. M. V.			
<i>İmre</i>	<i>Must</i>				
Da. V.	Ha. V.	Ma. V.			
<i>S. İsmet</i>	<i>H. İsmet</i>	<i>M. İsmet</i>			
M. V.	Na. V.	İ. V. V.	S. İ. M. V.		
<i>Must</i>	<i>Colak</i>	<i>Colak</i>	<i>S. İsmet</i>		
030 18 01 02 23 65 7					